

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Сумська філія
Кафедра гуманітарних дисциплін

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни «Історія та культура України»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

262 Правоохоронна діяльність (правоохоронна діяльність)

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. №7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 р. №8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. №7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 р. №2

Розробник:

Професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії ХНУВС, кандидат
історичних наук, старший науковий співробітник Надія ДЕМИДЕНКО

Рецензенти:

Професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії ХНУВС, доктор
історичних наук, професор Юрій ОСАДЧИЙ

Доцент кафедри державно-правових дисциплін та українознавства Сумського
національного аграрного університету, кандидат історичних наук, доцент
Людмила РОЖКОВА

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3 Загальна кількість годин – 90 Кількість тем – 10	262 Правоохоронна діяльність Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Навчальний курс 1 Семестр 1 Вид контролю: екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 20; Семінарські заняття – 20 ; Практичні заняття – ; Лабораторні заняття – 0; Самостійна робота – 50; Індивідуальні завдання: Курсова робота – немає Реферати (тощо) – немає		Лекції – 6; Семінарські заняття – 8; Практичні заняття – ; Лабораторні заняття – ; Самостійна робота – 76; Індивідуальні завдання: Курсова робота – немає Реферати – немає

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Історія та культура України» є розкриття закономірностей та особливостей економічного, соціального, політичного та культурного розвитку України, її відносин з іншими народами та державами.

Основні завдання курсу:

- подати наукову періодизацію історії України, характерні риси основних періодів української історії, їхні особливості, визначальні події та явища в кожному з них;
- узагальнити досвід національного державотворення, традиції української державності, значення боротьби українського народу за її відродження та збереження;
- розкрити історію соціально-економічних та суспільно-політичних процесів в Україні, основні етапи українського національно-визвольного руху, його конкретний зміст і організаційні форми, визначити роль і місце в українській історії видатних історичних осіб;
- висвітлити зміст і особливості розвитку української матеріальної та духовної культури, її взаємозв'язок зі світовою культурою;
- показати найважливіші події та явища української історії в контексті світової історії, роль України у системі міжнародних відносин.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- історичне минуле та сьогодення українського народу;
- основні епохи історії людства та їх хронологію;
- етногенез української нації;
- закономірності та особливості процесу державотворення в Україні;
- закономірності розвитку соціально-економічної і політичної систем та культури України, громадсько-політичну діяльність видатних історичних осіб, відомих політичних та культурних діячів;
- проблеми духовної культури українського народу, закономірності її формування.

вміти:

- вільно володіти матеріалом з курсу історії та культури України;
- розкривати суть будь-якого питання з тих, які розглядалися під час лекційних та семінарських занять;
- не лише знати фактичний матеріал, а й здійснювати його аналіз;
- висловлювати власну точку зору на дискусійні проблеми вітчизняної історії та культури;
- свідомо володіти прийомами художнього аналізу;
- розуміти історію культури як історію поступового сходження людини по щаблях духовного становлення та збагачення;
- працювати з літературою та джерелами з історії та культури України.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-2	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
	ЗК-5	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
	ЗК-6	Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.
	ЗК-10	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
	ЗК - 11	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу суспільства та у розвитку суспільства, техніки і технологій.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	СК 1	Усвідомлення функцій держави, форм реалізації цих функцій, правових основ правоохоронної діяльності; дотримання основних принципів реалізації правоохоронної функції держави.
	СК3	Здатність професійно оперувати категоріальнопонятійним апаратом права і правоохоронної діяльності.
	СК4	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань та навичок у професійній діяльності.
	.СК5	Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати правову інформацію з різних джерел.
	СК6.	Здатність аналізувати та систематизувати

		одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
	СК10	Здатність визначати належні та придатні для юридичного аналізу факти.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. Давня історія України.

Початки людської цивілізації на території України. Поняття антропогенезу. Виникнення й розвиток общин, племен. Матріархат. Кам'яний вік на території України. Зміни в знаряддях праці. Первісні форми ідеології. Культурно – історичне значення племен Трипільської культури (IV – III тис. до н.е.), їх матеріальна і духовна культура.

Перші великі суспільні поділи праці. Патріархат. Залізний вік. Поява різних форм власності. Формування цивілізованого суспільства.

Перші державні утворення в Північному Причорномор'ї та у Криму. Кімерійці. Скіфо-сарматська епоха. Грецькі колонії в Причорномор'ї. Римсько-візантійська експансія та її наслідки.

Найдавніші пам'ятки культури на території України. Мистецтво античних міст Північного Причорномор'я.

Стародавні східні слов'яни на українських землях. Основні теорії походження слов'ян. Етногенез слов'ян, культура й вірування. Суспільний лад. Поява писемності. Східнослов'янські племена на терені України. Слов'янські племінні союзи. Зарубинецька та Черняхівська культури, які увібрали ряд досягнень східних слов'ян. Їх культурно-історичне значення.

Тема № 2. Київська Русь (IX-XIV ст.).

Русь – Україна. Утворення феодальної держави Київська Русь. Теорії походження держави. Етапи розвитку Київської держави.

Ранньофеодальне об'єднання “Руська земля”. Піднесення могутності Русі за князювання Діра і Аскольда. Спроби прийняття християнства. «Закон Руський».

Перетворення Русі на могутню країну середньовіччя. Прийняття християнства за часів князювання Володимира Великого (980 – 1015). Церковний Статут Володимира. Утвердження феодальних відносин, формування князівської системи управління та права. “Руська правда”, її редакції та списки. Ярослав Мудрий (1019 – 1054 рр.). Церковний Статут Ярослава.

Зовнішня експансія Київської держави. Відносини з Візантією, європейськими державами та іншими країнами. Політичні та торговельні угоди князів з Візантією (X ст.)

Побут і духовний світ русів-українців. Політична роздробленість на Русі

(друга третина XII ст.). Київ і Київська земля в системі руських князівств.

Спроби збереження загальноруської державності.

Історія Галицького і Волинського князівств. Утворення Галицько-Волинської держави (1199 р.). Ярослав Осмомисл, Роман Мстиславич.

Боротьба з монголо-татарською навалою. Героїка і трагедія українського народу.

Відродження Данилом Галицьким Галицько-Волинської держави.

Західноукраїнська держава у XIII – на початку XIV ст. – продовження державності українського народу протягом сторіччя. Піднесення духовності українського народу, його національної самобутності.

Культура Київської Русі. Розвиток освіти та наукових знань. Розвиток книжної справи, особливості літератури Київської Русі. Архітектура та монументальний живопис. Розвиток музичної творчості.

Культура Галицько-Волинського князівства. Історичне значення давньоруської культури.

Тема № 3. Україна у XIV-XVIII ст.

Спроби розчленування українських земель сусідніми державами. Посилення впливу Литви та Польщі. Українські землі під владою Великого князівства Литовського. Збереження українських державо - і правотворчих традицій. Соціально-економічні зміни на українських землях. Обласні та земські грамоти литовських князів. Литовські статuti. Судебник Казимира 1468 р.

Кревська унія 1385 р. Україна за часів правління князя Вітовта. Городельська унія 1413 р. Остаточна ліквідація залишків автономії України.

Введення воєводницького адміністративного устрою. Господарство і населення.

Останні спроби аристократії відновити Українську державу. Відхід Чернігово-Сіверщини до Москви в 1503 р. Повстання Глинського. Поширення влади Польщі та католицької церкви на більшість українських земель. Люблінська унія 1569р., Берестейська унія 1596р.

Соціальні, економічні та політико-правові зміни в Україні. Руйнування державних структур. Формування шляхетства. Закріпачення селян. Духовенство. Боротьба проти католицизму.

Економічні зміни. Поширення фільваркової системи. “Уставу на волоки” 1557 р. та її значення. Перетворення України на сировинний придаток Речі Посполитої. Окрайні українські землі під владою зарубіжних держав.

Час і причини появи українського козацтва, його унікальність. Природно-географічні умови козацького краю. Козацтво на Середньому Подніпров’ї. Освоєння Запоріжжя. Заснування Запорізької Січі. Д. Вишневецький, І. Підкова, С. Кішка. Державний устрій козацтва. Організація. Влада. Право. Територія. Чисельність. Міжнародні відносини. Місце Запорізької Січі в політико-адміністративній системі шляхетської Польщі. Організація

реєстрового війська.

Початок масової боротьби козацтва проти Речі Посполитої. Військо Запорізьке – головна сила національно-визвольної боротьби українців за державну незалежність. Повстання К. Косинського (1591 – 1593). С. Наливайка (1594 – 1596). Їх місце у національно-визвольному русі. Елементи державотворення.

Боротьба козацтва з турецько-татарською агресією. Морські та сухопутні походи, їх результативність. П. Сагайдачний.

Наступ польської шляхти на Середнє Подніпров'я і Лівобережжя. Обмеження козацьких прав і привілеїв.

Козацько-селянські повстання М.Жмайла (1625), Тараса Федоровича (Трясила) (1630 – 1631), Павла Михновича Бута (Павлюка), Я. Остринина і К. Скидана (1638).

Ординація Війська Запорізького у 1638 р.

Початок культурно-національного відродження в Україні (кінець XVI – перша половина XVII ст.). Поширення ідей Гуманізму та Реформації. Розвиток національної свідомості.

Підготовка до збройного виступу. Рушійні сили повстання. Б. Хмельницький, М. Кривонос, Д. Нечай, І. Богун, та ін. Основні етапи війни (1648 – 1657 рр.). Обрання Б.Хмельницького гетьманом. Організація всенародного виступу проти польської шляхти. Революційний вибух навесні 1648 р. Битва під Жовтими Водами і Корсунем. Успіхи повстанців на Лівобережній та Правобережній Україні. Розгром польської армії під Пилявцями. Визвольний похід на Західну Україну й визволення етнічної української території. Створення загальноукраїнської держави за роки війни. Формування правової системи Гетьманщини. Революційні зміни в суспільстві. Нова влада й адміністративно-територіальний устрій. Республіканська форма управління. Селянське і міщанське самоврядування. Створення національної армії. Міжнародні зв'язки. Революційні зміни у формах власності та їх вплив на економіку.

Зборівський договір (серпень 1649 р.) та реакція на нього революційних мас. Ліквідація польського панування. Воєнні дії в 1651 р. Битва під Берестечком. Піднесення народної боротьби проти загарбників. Білоцерківський договір 1651 р. Активізація пошуків козацькою дипломатією союзників. Зближення України з Росією. Переяславська рада 8 січня 1654 р. Представництво. Рішення про об'єднання України з Росією. Умови союзу, його юридична природа. Непорозуміння між Україною та Росією.

Переорієнтація зовнішньої політики російського уряду. Відхід від зобов'язань, взятих на Переяславській раді. Віленське перемир'я 1656 р. Продовження Україною війни з Польщею. Пошуки нових союзників і загострення відносин з Росією. Смерть Б.Хмельницького. Початок боротьби старшини за владу.

Гетьманування І.Виговського. Спроба козацької старшини добитися незалежності від Росії. Переорієнтація на Польщу. Гадяцька угода 1658 р. та її

наслідки. Розгром російської армії під Конотопом (квітень 1659 р.). Виступ поборників незалежності України проти спроби І.Виговського підпорядкувати її Польщі. Падіння уряду І.Виговського. Обрання гетьманом Ю.Хмельницького (1659 – 1663). Переяславські статті 1659 р. Обмеження автономних прав України та реакція на нього козацької старшини.

Слободищенський трактат 1660 р. Рішення старшини про припинення війни з Польщею і початок воєнних дій проти Росії. Відхід Правобережної України до Польщі і останні спроби силою відірвати Лівобережну Україну від Росії у 1660 – 1663 рр. Міжстаршинська боротьба і обрання гетьманом І.Брюховецького (1663–1668). Московські статті 1665р. і далі обмеження автономних прав України. Гетьманування П.Тетері (1663 – 1665) на Правобережжі і перехід до влади П.Дорошенка (1665 – 1676). Остаточний відхід Росії від зобов'язань (1654) і укладання Андрусівського перемир'я з Польщею у 1667р. Реакція українського населення на розчленування України між Росією та Польщею.

Повстання 1667 р. і повалення проросійського уряду І. Брюховецького. Гетьманування М.Многогрішного (1668 – 1672). Глухівські статті 1669 р. і уступки Україні. Намагання гетьмана відновити автономні права України. Гетьманування І.Самойловича (1672 – 1687). Спроби російського уряду встановити владу на Правобережній Україні. Падіння уряду гетьмана П.Дорошенка.

Територіальні втрати України за умовами Бахчисарайського мирного договору Росії з Туреччиною 1681 р. і трактату про “Вічний мир” між Росією та Польщею 1687 р. Опір патріотичних сил України. Розчленування українських земель.

Спроби відродження незалежності України. Гетьманування І.Мазепи (1687 – 1709). Ідея незалежності за роки Північної війни (1700 – 1721). Використання Росією воєнного потенціалу України у відвоюванні прибалтійських земель у перші роки Північної війни (1700 – 1703).

Розгортання національно-визвольного руху на території Правобережної України (1702 – 1704). С.Палій, С.Самусь, З.Іскра. Його відгук по Україні. Двоїсте становлення Лівобережного гетьмана і російського царя до боротьби правобережного козацтва проти польсько-шляхетського панування. Реакція старшини на політику російського уряду стосовно України. Вторгнення шведських військ на Лівобережну Україну. Позиція Петра I та І.Мазепи. Перехід І.Мазепи з одностороннім на бік Карла XII. Укладання договору зі Швецією. Реакція на це російського уряду, української громадськості та Запорозької Січі.

Обрання гетьманом І.Скоропадського. Подальше обмеження автономних прав України. Решетилівські статті. Репресивні дії Петра I. Зруйнування Батурина та Запорізької Січі. Просування шведських військ по Україні. Опір місцевого населення. Стратегічні плани воюючих сторін. Полтавська баталія. Крах останніх надій мазепинців. Причини невдачі акції І.Мазепи. Смерть І.Мазепи. Його роль в історії України. Обрання гетьманом України П.Орлика

(1710 – 1742). Спроби українського уряду за кордоном визволити Україну від влади Росії. Воєнні дії у 1711 р. Намагання української еміграції створити антиросійську коаліцію держав. Законотворча діяльність українського уряду за кордоном. Конституція П.Орлика.

Обмеження влади гетьмана. Початок введення російського адміністративного устрою у 1708 – 1709 рр. Зміни в адміністративному устрої Слобожанщини. Особливості полково-сотенного адміністративно-територіального устрою України у складі Росії. Тимчасова ліквідація гетьманства в 1722 р. Перша малоросійська колегія (1722 – 1727).

Експлуатація людських ресурсів України. Участь козаків у воєнних діях російської армії. Спроба козацької старшини легально відновити втрачені автономні права на початку 20-х років. П.Полуботок.

Причини відновлення гетьманства. Д. Апостол (1727 – 1734). Наступне обмеження прав гетьманства, введення інституту намісництва.

Друга ліквідація гетьманства. “Правління гетьманського уряду” (1734 – 1750). Посилення русифікації українського населення. Кодифікація права Гетьманщини. Загальні риси. Проект кодексу законів “Права, за якими судиться малоросійський народ (1743).

Доля запорожців після зруйнування Січі. Повернення козаків на Середнє Подніпров’я і створення Нової Січі (1734 – 1775). Територія Запоріжжя. Паланковий устрій. Управлінський апарат. Експлуатація людських і природних ресурсів України в ході російсько-турецької війни 1735 – 1739 рр. Зміни в сільському господарстві та промисловості. Неоднозначний вплив російських реформ на економіку і суспільство України. Роздача земель. Зменшення кількості вільного селянства. Обезземелення селян. Види сільського господарства. Збільшення мануфактурних підприємств. Народні рухи в першій половині XVIII ст.

Пожвавлення автономістичних прав козацької старшини в середині XVIII ст. Обрання гетьманом України К.Розумовського (1750 – 1764). Політика гетьмана К.Розумовського. Розподіл території України між Російського та Австрійською імперіями внаслідок трьох поділів Польщі (1772, 1793, 1795). Селянсько-козацькі повстання другої половини ХУІІІ ст. Гайдамачина. Коліївщина.

Остаточна відміна гетьманства. Створення другої Малоросійської колегії (1764 – 1786). Ліквідація полково-сотенного устрою Слобожанщини і введення губернсько-провінційного адміністративно-територіального поділу. Посилення влади царизму на Запоріжжі. Ліквідація Запорізької Січі в 1775 р. Роль України у відвоюванні Росією північно-чорноморських земель. Підкорення Кримського ханства (1783). Розвиток промисловості. Мануфактурні підприємства.

Еволюція соціальної структури суспільства. Козацька старшина. Зрівняння козацької старшини у правах з російським дворянством. Духовенство. Завершення повторного закріпачення селянства. Занепад козацтва і міщанства.

Умови розвитку культури українських земель у литовсько – руську та польсько – литовську добу. Розвиток української мови та полемічної літератури.

Розвиток освіти. Братські школи. Острозька академія. Утворення Києво-Могилянської академії. Вчені українці, що працювали за кордоном (Юрій Дрогобич, Павло Процелер (Русин), Станіслав Оріховський (Роксолан). Початок українського книгодрукування. Діяльність І. Федорова.

Вплив загальноєвропейських тенденцій в архітектурі та містобудуванні на українське зодчество. Романський та готичний архітектурні стилі та їх особливості в архітектурі України. Особливості розвитку живопису та монументального мистецтва. Музична культура.

Становище православної церкви на землях Великого князівства Литовського та Польського королівства. Утворення української греко-католицької церкви та її вплив на розвиток релігійного життя в Україні. Процеси в духовному житті українського народу: реформування церкви та освіти, розвиток науки. Філософські ідеї Г.Сковороди, Ф.Прокоповича та ін.

Розвиток освіти в Україні у XVII – XVIII ст. Навчальні заклади різних типів. Книгодрукування та розвиток літератури. Основні жанри літератури. Літописи XVII- XVIII ст., головною темою яких було відображення визвольної війни проти польської шляхти під проводом Богдана Хмельницького. Літописи Самовидця, Григорія Грабянки, Самійла Величка.

Загальноєвропейська культура бароко та її особливості в українській літературі і мистецтві. Особливості доби бароко в Україні, барокова архітектура в Україні.

Музика. Світове визнання творчості А. Веделя, М. Березовського, Д. Бортнянського. Розвиток театрального мистецтва. Кобзарство. Традиційно побутова культура і звичаї.

Упровадження стилю класицизму наприкінці XVIII ст. Еволюція образотворчого мистецтва. Особливості портретного живопису та скульптури.

Тема №4. Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (XIXст.)

Подальший наступ царизму на політичне становище українських земель на початку XIX ст. Зміни в адміністративному устрої. Поділ на губернії. Участь українського народу у вітчизняній війні 1812 р. і розгромі армії Наполеона. Геополітичні плани Наполеона щодо України. Воєнні дії на території України. Формування козацьких полків. Народне ополчення. Участь українців у воєнних діях російської армії. Партизанські дії українського населення. Господарська криза. Посилення соціального та національного гноблення. Соціально-політичні рухи у першій чверті XIX ст. Пожвавлення автономістичних настроїв української інтелігенції у національному відродженні та розвитку українства.

Декабристи в Україні. Товариство об'єднаних слов'ян. Місце України у планах декабристів. Повстання Чернігівського полку 29 грудня 1825 – 3 січня 1826 р.

Суспільно-політичний рух у другій чверті XIX ст. Харківсько-київський гурток молоді. Кирило-Мефодіївське товариство (1845 – 1847). Програмні

документи. М.І.Костомаров, Т.Г. Шевченко, П.С. Куліш. Вплив революції 1848 – 1849 рр. у Західній Європі на Західну Україну. Селянський рух і національний рух у Східній Галичині, Північній Буковині та Закарпатті. Суспільно-політичний рух. Скасування панщини.

Наростання загальноімперської кризи у 50-х роках. Занепад поміщицького господарства. Селянські виступи. Активізація опозиційних настроїв інтелігенції. Поразка Росії у Кримській війні. Відміна кріпосного права у 1861 р. Особливості проведення реформи в Україні. Зміни у селянському і поміщицькому землеволодіннях. Інші реформи 60-х років. Реформи 70-х років. Вплив нововведень на українське суспільство. Вплив відміни кріпацтва на розвиток промисловості. Індустріалізація господарства. Будівництво залізниць. Бурхливе освоєння Донецького вугільного і Криворізького залізрудного басейнів. Промисловий розвиток Півдня України. Колоніальний характер експлуатації природних ресурсів України. Іноземний капітал у промисловості. Розвиток українських міст. Торгівля. Банківська система і кредит. Зміни у соціальній структурі міського населення. Пролетаріат і буржуазія. Особливості формування інтелігенції. Насильницька русифікація студентства, інтелігенції та управлінських кадрів. Національні меншості в Україні. Виступи селян і робітників за землю і соціально-політичні права.

Перші робітничі революційні організації. Суспільно-політичний і національний рухи. Активізація українофільського руху. Освітньо-просвітницький рух на початку 60-х років. Громади. Журнал “Основа”. Валуєвський циркуляр 1863 р. про заборону української мови. Розгром українофільського руху. Поступове відновлення громад у 70-х роках. М. Драгоманов. М.Зібер. Поступове переміщення українофільського руху в Галичину. Емський указ 1876 р. Нове відновлення громадського руху наприкінці XIX ст. Народництво. Народники і українське питання. Особливості діяльності українських земств. Виступи студентської молоді. Поширення марксизму і виникнення соціал-демократії. М. Драгоманов і український соціалізм.

Початок національно культурного відродження в Україні. Реформування освіти та основні здобутки науковців. Відкриття перших університетів в Україні: Харківського (1805 р.), Київського (1834 р.), Одеського (1865 р.)

Заснування у 1873 році «Літературного товариства ім. Т.Г.Шевченка» у Львові. Його творчий доробок

Особливості українського літературного процесу. Створення літературної класики Т.Г.Шевченком, П.Кулішем, М. Костомаровим, Г. Квіткою-Основ'яненком, Марко Вовчком, І.Нечуй-Левицьким, Панасом Мирним, М. Старицьким, І.Франком, Лесею Українкою, Є.Гребінкою, С.Руданським, О.Кобилянською, М.Коцюбинським і ін.

Зародження української преси. Провідна роль Харківського університету у заснуванні в Україні перших періодичних видань.

Заснування перших професійних театрів в Україні. Піднесення театрального мистецтва з появою високохудожніх українських творів М.

Кропивницького, М. Старицького. Творча діяльність провідних акторів українського театру. М.Кропивницький, М.Садовський, Карпенко-Карий, М. Заньковецька.

Розвиток українського музичного мистецтва XIX ст. Творчість М.Лисенка, С.Гулака-Артемівського. Розвиток архітектури в Україні у XIX ст. Класицизм як провідний стиль архітектури XIX ст. Скульптура. Живопис.

Нові технічні відкриття: трамвай, радіо, телефон, кінематограф, авіація.

Українські підприємці – благодійники.

Тема №5. Україна на початку XX ст.

Соціально-економічний розвиток країни на початку XX ст. Монополізація промисловості. Головні галузі господарства. Роль іноземного капіталу. Економічна криза 1900 – 1903 рр. Розвиток аграрного капіталізму. Умови життя і праці трудящих мас.

Виникнення українських політичних партій. Їх програмні вимоги та боротьба за національне визволення українського народу. РУП, УНП, УСДРП, УПСР, РУРДП. Діяльність загальноросійських партій в Україні.

Революційні події в Україні у 1905 – 1907 рр. Революційні виступи в армії і на флоті. Вплив революції на активізацію національно-визвольного руху. Створення “Просвіти”, українських клубів. Українська думська громада у I та II Державних думах. Її політична платформа. Боротьба за автономію України. Суспільно-політична думка в Україні. Обґрунтування ідеї української національної державності. Боротьба проти великодержавного шовінізму.

Становище України після поразки революції 1905 – 1907 рр. Наступ реакції на революційні завоювання народних мас. Столипінський політичний режим. Посилення національного гноблення (1907 – 1914). Кардинальні зміни у суспільстві. Аграрна політика. Її економічні та політичні наслідки. Застій у промисловості.

Стратегія і тактика різних політичних партій в Україні у 1907 – 1914 рр. Економічний розвиток України в 1907 – 1914 рр. Обмеження демократичних тенденцій у розвитку культури. Активізація національно-визвольного руху в 1910 – 1914 рр. Боротьба проти великодержавного шовінізму. Українське питання у IV Державній думі. Поширення ідеї незалежності.

Причини, початок і характер Першої світової війни. Україна у планах різних військово-державних блоків. Головні воєнні дії на Південно-Західному фронті у 1914 – 1916 рр. на території України. Участь у воєнних діях легіону українських січових стрільців.

Розстановка суспільно-політичних сил в українському національному русі. Діяльність революційної соціал-демократії за роки війни. Переслідування царизмом українського національно-визвольного руху. Спілка Визволення України. Головна Українська рада. Репресії австро-угорського уряду проти

населення західноукраїнських земель.

Вплив війни на господарство і становище народних мас України. Господарська розруха. Наростання страйкової боротьби робітників. Селянський рух. Виступ солдатів. Назрівання революційної кризи в країні.

Вплив реалізму на розвиток українського мистецтва (література, театр, музика, живопис). Нові тенденції в українському мистецтві (неоромантизм, експресіонізм, авангард). «Модерн» як явище в європейській культурі новітньої доби. Нові напрями «модерну»: неоромантизм, експресіонізм, авангард, футуризм, абстракціонізм, імпресіонізм.

Тема №6. Українська революція 1917-1920 рр.

Лютнева революція 1917 р. в Росії у 1917 р. Піднесення національно-визвольного руху в Україні. Створення і діяльність Центральної Ради, її боротьба за автономію України. Стосунки з Тимчасовим урядом, характер української автономії. Національний конгрес. I та II Універсали Центральної Ради. Мала Рада і Генеральний секретаріат.

Жовтнева революція у Петрограді і динаміка політичних змін в Україні. III Універсал та проголошення УНР. I Всеукраїнський з'їзд Рад. Дві ідеї та практика в національно-державному будівництві. Проголошення Радянської влади в Україні. Відносини між Радянською Росією та УНР. Інтервенція Радянської Росії в Україну. IV Універсал УНР. Проголошення незалежності України. Державотворча діяльність Центральної Ради. Спроби утворення кримськотатарської держави.

Брестський мир і Україна. Падіння Центральної Ради. Державний переворот 29 квітня 1918 р. та встановлення гетьманату. Українська Держава гетьмана П. Скоропадського. Зовнішня та внутрішня політика.

Західноукраїнська Народна Республіка. Українська Національна Рада, Державотворчі процеси в ЗУНР. Зовнішньополітична орієнтація. Соціально-економічна політика. Створення Галицької Армії. Війна з Польщею. Причини падіння ЗУНР.

Директорія УНР. Трудовий принцип розбудови держави. Трудовий конгрес. Проголошення Акту Злуки. Основні напрями державної політики. Зовнішня політика Директорії. Встановлення особистого режиму С. Петлюри.

Політика радянської влади в Україні у 1919-1920 рр. Будівництво радянських органів влади і управління. Надзвичайні органи влади. Прийняття першої конституції УСРР. ВУНК. Військово-політичний союз УСРР з РРФСР. „Воєнний комунізм”. Завершення національно-демократичної революції, її підсумки та уроки. Ризький мир та українське питання. Поділ України. Зміна міжнародно-правового статусу республіки.

Проблеми відродження української культури в період боротьби за державність (1917-1921) рр.). Історичні умови розвитку культури 1917-1921 рр. Національно-культурна політика Центральної Ради, Гетьманату

П.Скоропадського, Директорії. Створення української національної школи. Стан науки. Відкриття Української Академії наук (УАН). Видатні вчені: М. Грушевський, В. Вернадський, О. Палладін, Є. Патон, А. Кримський, С. Єфремов, Д. Багалій. Заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету, Академії мистецтв.

Культурно-освітня політика радянської влади у роки громадянської війни. Відкриття консерваторій у Харкові, Києві, Одесі. Заснування першого республіканського симфонічного оркестру ім. М.Лисенка та Державної хорової капели «Думка».

Нові тенденції у творчості українських письменників. Літературні течії: романтизм, неокласицизм, символізм, футуризм.

Український національний театр. «Молодий театр» Л. Курбаса. Музичне і хорове мистецтво та їх кращі представники. Образотворче мистецтво. Г. Нарбут, М. Бойчук. Скульптури І. Кавалерідзе.

Тема №7. Україна у 20 – 30 роки.

Відновлення радянської влади в Україні. Утворення Українського Раднаркому. Х. Раковський. Ревкоми. Комбіди. Ради. III Всеукраїнський з'їзд Рад та його рішення. Г. Петровський, Л. П'ятаков. Прийняття Конституції УСРР. Політика “воєнного комунізму”. Продовольча розкладка. Підходи до вирішення національного питання. Соціально-економічні перетворення в промисловості. Селянські повстання проти більшовицького режиму. Н. Махно, М. Григор'єв, Зелений (Д. Терпило). Причини поразки більшовиків в Україні у 1919 р.

Боротьба радянських військ з білогвардійськими арміями Денікіна в Україні. Окупаційний режим в Україні. Ліквідація національно-культурних завоювань. Боротьба трудящих проти білогвардійських окупантів. Розгром білогвардійських військ і визволення України.

Становище УСРР у 1920 р. Державне і господарське будівництво. Більшовицький тоталітарний режим. Партія більшовиків, ради та профспілки. Незалежність Радянської України: форма і суть. Резолюція VIII Всеукраїнської партконференції “Про радянську владу в Україні”. “Радянське будівництво”. Діяльність Всеукрревкому і його органів на місцях. Утворення Раднаркому УСРР і ВУЦВК. Шлях більшовицької партії до однопартійності в Україні. Посилення боротьбистів. В. Блакитний, О.Шумський. КП(б)У та інші політичні партії.

Політика більшовиків у галузі економіки. Поглиблення воєнно-комуністичних тенденцій. Створення Української трудової армії. Аграрна політика більшовиків. Закон про землю від 5.02.1920 р. Продрозкладка 1920 р. Боротьба селян проти конфіскації хліба. Утворення комітетів незаможних селян (КНС) та їх функції. Наступ радянських військ на Варшаву. Діяльність Галревкому. Галицька Соціалістична Радянська Республіка (1920). Розгром Врангеля. Підсумки та уроки громадянської війни в Україні.

Внутрішнє становище УСРР. Соціально-економічний розвиток республіки. Україна в плані ГОЕЛРО. Голод 1921 – 1923 рр. Господарська і політична криза в Україні на початку 20-х років. Селянські повстання та боротьба з ними.

Запровадження нової економічної політики. Суть і значення НЕПу. Відбудова господарства республіки на засадах НЕПу. Відродження ринку. Ринок праці і проблеми безробіття. Економічні методи управління. Пожвавлення економічного життя у промисловості і сільському господарстві.

Входження Української СРР до складу Союзу РСР. Договірна федерація. Договір між РРФСР та УСРР від 28 грудня 1920 р. Утворення СРСР. Всеукраїнський з'їзд Рад та його рішення (10 – 14 грудня 1922 р.). Перший з'їзд Рад СРСР (30 грудня 1922 р.). Союзний договір від 30 грудня 1922 р. Затвердження першої Конституції СРСР (січень 1924 р.). IX Всеукраїнський з'їзд Рад (3 – 10 травня 1925 р.). Затвердження нового тексту Конституції УСРР. Перша радянська кодифікація законодавства Українізація (20 - ті роки).

Українізація. Її суть, причини, наслідки. Створення умов для національно-культурного розвитку національних меншин Л. Кагановичем національної політики по-сталінськи. Націонал-комунізм. Поява міфу про націонал-ухильництво. Розправа з О. Шумським. Кампанія проти М. Хвильового і М. Волобуєва. С. Косіор. В. Балицький.

Загальні підсумки розвитку республіки в роки НЕПу.

Господарська і суспільно-політична криза кінця 20-х років.

Політична боротьба щодо шляхів і методів здійснення індустріалізації. Основні завдання першої п'ятирічки у галузі індустріального розвитку в Україні. Місце у створенні індустріального потенціалу СРСР. Формування жорстокої централізації управління економікою.

Репресії проти господарників і спеціалістів. “Шахтинська справа”. Причини репресій.

Виробниче змагання. Ізотовський рух. Стаханівський рух. Будови перших п'ятирічок на Україні. Кінець національної економіки України. Соціальна ціна технічної реконструкції 20 – 30-х років. Українське село наприкінці 20-х років. Поворот до соціальної колективізації. Хлібозаготівельна криза 1928 р. Ставлення селянських мас до колективізації. Розселення населення України у процесі колективізації. Проблема “куркуля”. Перша хвиля експропріації селянських господарств. Ліквідація куркульства як класу. Деградація сільськогосподарського виробництва. Завершення колективізації. Командні методи управління. Продрозкладка з колгоспів та індивідуальних господарств. Наслідки колективізації. Національно-політичні аспекти голоду 1932 – 1933 рр. та його соціально-демографічні наслідки. Колгоспи у системі командної економіки. Припинення продрозкладки. Політвідділи МТС колгоспів і радгоспів. Хлібопостачання колгоспного селянства в роки другої п'ятирічки. Підсумки і наслідки колективізації.

Соціальна структура населення УСРР. Ув'язнені в таборах як соціальна група. Національний склад населення України. Політична структура.

Демократизація суспільства: міфи і реальність. Завершальний етап

формування тоталітарно-бюрократичної держави. Вплив адміністративно-командної системи на суспільно-політичне й духовне життя. Обмеження влади Рад. Нова Конституція СРСР 1936 р. і УРСР 1937 р. Проголошені й реальні права і свободи громадян. Бюрократизація всіх сторін життя суспільства. Посилення карної діяльності адміністративних органів і зростання беззаконня в країні. Ідеологічний монополізм.

Злочини Сталіна та його оточення проти українського народу. Кампанія проти М. Скрипника. Удар по політиці коренізації. Репресії проти інтелігенції, серед партійних, комсомольських, радянських і військових кадрів.

Проблема життєвого рівня народу. Встановлення жорстокого режиму економії. Ліквідація безробіття. Зрушення у виконанні соціальних програм. Гарантування мінімуму добробуту. Негативний вплив культу особи на морально-психологічну атмосферу в республіці. Знищення українзації. Українські землі під владою Польщі, Чехословаччини та Румунії. Польська “пацифікація” у Східній Галичині. Репресії польської влади проти українців.

Політичні партії та громадські організації в Західній Україні. Заснування в 1920 р. Української Військової організації (УВО). Радикалізація визвольного руху. “Інтегральний націоналізм” Д. Донцова. Утворення Організації українських націоналістів (ОУН) 1929 р. Становище українського населення Буковини в Румунії. Жорстка політика “румунізації”. Український політичний рух на Буковині. Політика Чехословаччини щодо українського населення Закарпаття. Проголошення Карпатської України (15 березня 1939 р.). Уряд А. Волошина. Окупація Закарпаття Угорщиною.

Особливості національно-культурного розвитку українських земель у 1920-х-1930-х рр.. Особливості політики радянської влади у сфері культури. Українізація 1920 – рр. та українська культура. Проголошення політики коренізації, її мета та основні напрямки. Українізація та розвиток культур національних меншин як складові частини політики коренізації.

Літературні та мистецькі течії 1920-х рр. та їх представники. Створення літературних об’єднань «Плуг», «Гарт», ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури).

Заснування у 1922 р. Київського театру «Березіль» Олександра (Леся) Курбаса (з 1926 р.- Харкові), метою якого було формування засад нового сценічного мистецтва. Діяльність Товариства художників ім. К.Костанді в Одесі, Асоціації революційного мистецтва (АРМУ), Асоціації художників Червоної України (АХЧУ).

Розвиток української кінодраматургії. Створення першого радянського звукового документального фільму «Симфонія Донбасу».

Освітня політика більшовиків. Шляхи та методи її здійснення. Ліквідація неписьменності (лікнеп), підготовка масових робітничих кадрів (ФЗУ). Збільшення мережі загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів. Ліквідація «Просвіт».

Розвиток науки Діяльність Всеукраїнської академії наук (ВУАН). Видатні українські науковці. Д. Заболотний, О. Богомолець, І. Курчатов, Л. Ландау, М.

Боголюбов, Ю. Кондратюк.

Література і мистецтво. Відомі українські літератори: О. Досвітній, М. Драй – Хмара, М. Куліш, М. Зеров, Г. Косинка, В. Сосюра, М. Рильський, П. Тичина та ін.. Літературно-художні об'єднання «Гарт», «Ланка», «ВАПЛІТЕ». Запровадження методу соціалістичного реалізму в літературній творчості. Літературна дискусія 1925 – 1928 рр. М. Хвильовий. Літературні течії 20-х років.

Образотворче мистецтво. М. Бойчук, І. Їжакевич, Ф. Кричевський, В. Костецький та ін. Архітектура та скульптура. Кінематограф. Відкриття Одеської та Київської кіностудій. Творчість О. Довженка, І. Кавалерідзе. Розвиток українського театру. Н. Ужвій, А. Бучма. Театр «Березіль». Музика. Композитори Г. Вірьовка, П. Козицький, А. Ревуцький, Б. Лятошинський. Національні театри опери та балету в Харкові, Києві, Одесі.

Більшовицький наступ на розвиток української національної культури. Згортання українізації та початок нищення української інтелігенції. Політичні репресії проти науковців. Запровадження цензури.

Тема №8. Українська РСР у роки Другої світової війни.

Загострення міжнародних відносин та пошуки шляхів запобігання війни. Дипломатична війна Сталіна і Гітлера. Українське питання в міжнародній політиці напередодні та початку війни.

Початок Другої світової війни. Україна в геополітичних інтересах Сталіна і Гітлера. Сталінський режим на західноукраїнських землях. Напад фашистської Німеччини на СРСР. Мобілізація сил і засобів республіки на відсіч фашистської агресії. Створення фронту оборони, та надзвичайних органів влади.

Бойові дії радянських та німецьких військ на території Української РСР. Німецько-фашистський окупаційний режим в Україні. Адміністративний устрій окупованих територій. Розграбування фашистами національних багатств. Політика геноциду. Народна боротьба в тилу фашистських військ. Партизанський рух та підпілля. Т.А. Строкач. Партизанські краї й зони. Рейди партизанських загонів і з'єднань. Взаємодія підпілля і партизанських загонів з регулярними військами. С.Ковпак, М. Наумов, О. Сабуров, О. Федоров. Діяльність ОУН - УПА в період війни. Корінний перелом у ході війни. Початок визволення українських земель. Звільнення Донбасу й Лівобережної України. Битва за Київ. Бойові дії на Правобережній Україні. Визволення західних областей України і Закарпаття.

Початок відбудови господарство республіки в ході війни. Українська РСР на міжнародній арені. Участь України в заснуванні й роботі ООН. Політичний і економічний статус республіки у світовому співтоваристві.

Завершення возз'єднання українських земель у кордонах України. Політичні, економічні і соціальні наслідки війни для України та історичні уроки. Всесвітньо-історичне значення перемоги народів у Другій світовій війні.

Проблеми збереження українських культурних надбань у роки Другої

світової війни. Політика окупаційних властей у сфері культурного життя. Намагання української інтелігенції зміцнити позиції національної культури. Нищення фашистами національно свідомої інтелігенції. Руйнація культурних надбань України. Евакуація фондів культурних та дослідницьких установ. Евакуація вузів та науково-дослідних установ та їхня діяльність у радянському тилу

Вклад діячів науки і культури у боротьбу з фашизмом. Розвиток творчості письменників М. Бажана, П.Тичини, В. Сосюри, А. Малишка, Ю. Яновського та ін. Написання художніх полотен О.Шовкуненка, К. Трохименка, С. Бесєдіна, М. Глуценка, М. Дерегуса та ін. Створення художніх та хронікально-документальних фільмів. Документальна стрічка О. Довженка «Битва за нашу Україну» (1943 р.). Музичне мистецтво. Театр.

Поновлення роботи культурно-освітніх установ, навчальних закладів, мистецьких осередків на звільнених територіях. Наука. Внесок українських вчених у перемогу над фашистськими окупантами.

Тема №9. Україна у 1945 – 1991 рр.

Повоєнна відбудова промисловості і транспорту. Реконструкція промисловості. Нове будівництво. Співробітництво і взаємодопомога радянських республік.

Стан сільського господарства на кінець війни. Екстенсивні методи відродження аграрного виробництва. Цінова політика центру. Адміністративні реформи в галузі управління сільським господарством республіки та їх наслідки.

Матеріальний рівень життя населення. Голод 1946 – 1947 рр. Скасування карткової системи постачання. Збільшення суспільних фондів споживання. Умови життя робітників і колгоспників. Відбудова житлового фонду та кооперативної торгівлі.

Спроби демократизації суспільного життя республіки. Реабілітаційні процеси. XX з'їзд КПРС. Заходи щодо подолання культу особи Сталіна. М. Хрущов. Пошук шляхів лібералізації суспільства. Соціально-політичний й економічний розвиток, прискорення науково-технічного прогресу.

Аграрні реформи та їх незавершеність. Перебудова системи управління господарським комплексом – раднаргоспи. Зростання на початку 60-х років невідповідності між потребами виробництва і методами планування господарством. Посилення екстенсивних факторів у господарському механізмі. Досягнення й проблеми. Причини спаду сільськогосподарського виробництва в УРСР. Суперечності між госпрозрахунковими виробничими відносинами і командно-адміністративною системою. Історичні уроки.

Суперечливий характер суспільного життя. Реалізація культурно-національних прагнень українського народу. П. Шелест. Шестидесятники: письменник – Л. Костенко, В. Симоненко, І. Драч, М. Вінграновський, Є. Гуцало, літературні критики – І.Дзюба, І.Світличний, Є.Сверстюк, публіцисти –

В. Мороз, В. Чорновіл, М. Осадчий, митці – П. Заливаха, А. Горська.

Об'єктивна необхідність переходу економіки республіки на інтенсивний шлях розвитку виробництва, сільського господарства і соціальної сфери. Недовершеність економічних (1965 – 1967 рр.) і адміністративно-господарських (1979 р.) реформ. Спроби комп'ютеризації управління економікою як крок до НТР. В.М. Глушков.

Наростання застійних явищ у соціальному і політичному розвитку республіки. Формування механізму гальмування, посилення кризових тенденцій у суспільстві. Відставання і нерішучість у розробці заходів щодо подолання негативних явищ в економіці, соціально-політичному житті суспільства, розвитку науки і культури, вирішення міжнаціональних проблем. Визрівання в суспільстві розуміння необхідності радикальних змін.

Соціальний розвиток. Зміни чисельності і соціальної структури населення. зменшення темпів приросту національного доходу. Збільшення дефіциту державного бюджету й зростання інфляції. Життєвий рівень народу.

Суспільно-політичне життя. Друга радянська кодифікація законодавства. Конституція СРСР (1977 р.) і Конституція УРСР (1978 р.). Невідповідність реального життя громадян принципам комуністичної ідеології та моралі. Підпорядкування Рад партійних, профспілкових та комсомольських організацій диктату партійно-бюрократичного апарату. Неосталінізм.

Визрівання опозиції авторитарно-комуністичній державності. Переслідування владою неорганізованої опозиції, “дисидентів” – носіїв ідеї створення української суверенної державності.

Об'єктивна необхідність перебудови суспільства. Курс М.Горбачова на оновлення соціалізму в СРСР. В. Щербицький, В. Івашко.

Соціально-економічне становище республіки. Економічна реформа та її реалізація. Перехід до ринкової економіки. Чорнобильська катастрофа (квітень 1986 р.), причини, наслідки та уроки. Нові напрями аграрної політики та зміна форм господарювання на селі. Загострення продовольчої проблеми.

Декларативність пріоритетності розвитку соціальної сфери. Розбалансування споживчого ринку. Дефіцит державного бюджету. Ріст цін та інфляція. Зниження життєвого рівня населення.

Початок формування багатопартійної політичної системи в Україні. Політична реформа. Зниження ролі КПРС. Курс на підвищення ролі Рад у суспільстві. Вибори до Верховної Ради УРСР та місцевих Рад народних депутатів (березень 1990 р.). Парламентська опозиція. І.Юхновський. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Урядова криза. Жовтневий страйк студентської молоді в Києві.

Розвиток демократії і гласності. Зростання політичної активності трудящих. Створення і діяльність самоврядних рухів, політичних партій. Трансформація і розвиток профспілок. Лідери, програми та друковані органи.

Зростання громадської свідомості людей. Посилення почуття національної гідності і любові до свого краю. Заходи по вдосконаленню міжнаціональних відносин. Реставрація Кримської АРСР та проблеми півострова. проблема

українізації і визначення статусу української мови. “Закон про мови в Українській РСР” та його реалізація.

Спроба державного перевороту 19 – 21 серпня 1991 р. в СРСР та його наслідки. Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.). Його історичне значення. Крах тоталітарної держави СРСР. Реформа виконавчої влади в Україні. Введення інституту президентства. Референдум народу на підтримку Акту проголошення незалежності України та обрання держави 1 грудня 1991 р. Л.М. Кравчук.

Розвиток української культури у 1945 – 1991 рр. Зародження дисидентського руху в Україні, його особливості. Стаття І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?». «Самвидав». Репресії проти дисидентів у 60-70 ті роки. Українські правозахисники. «Шістдесятники». В. Симоненко, Л. Костенко, Є. Сверстюк, В. Стус, Д. Павличко, М. Руденко, В. Шевчук, М. Вінграновський, Є. Гуцало. Відбудова матеріальної бази культури. Ідеологізація культурного життя.

Відбудова системи освіти. Впровадження обов’язкового семирічного навчання. Освітня реформа 1984 р. Русифікація та ідеологізація освіти і суспільно-культурного життя. Розвиток науки. Кібернетика як наука. В. Глушков, О. Антонов.

Основні тенденції розвитку українського мистецтва. Театр. А. Роговцева, Б. Ступка, К. Степанков. Музика. Видатні оперні співаки. Українська естрада. Музично-пісенна творчість композитора І. Івасюка, ансамблів «Смерічка», «Червона рута», співаків С. Ротару, В. Зінкевича, Н. Яремчука, тріо «Мареничі». Кіномистецтво. Відомі українські режисери та актори С. Параджанов, Ю. Ілленко, Л. Биков. Українське народне мистецтво. Твори К. Білокур, М. Приймаченко.

Тема №10. Держава Україна на сучасному етапі.

Проблеми становлення незалежності України. Україна і утворення СНД. Міжнародне визнання України. Державотворчі процеси. Реорганізація та утворення органів державної влади. Визнання національної символіки як державної. Основні політичні партії і сили. Створення Автономно Республіки Крим. Політична боротьба у Верховній Раді. Діяльність Президента Л.М.Кравчука. Вибори у Верховну Раду та вибори Президента України 1994 р. Конституційний процес. Конституційний договір. Конституція України 1996 р. та її політичне значення. Вибори у Верховну Раду 1998 р. та вибори Президента України 1999 р. та їх політичні наслідки. Вибори у Верховну Раду України 2002 р. Здійснення політичної реформи, внесення змін у Конституцію України. Вибори Президента України 2004 р. „Помаранчева революція”. Політична боротьба в Україні на сучасному етапі. Вибори у Верховну Раду 2006 р.

Причини та наслідки економічної кризи в Україні. Спроби економічних реформ у перші роки незалежності. Гіперінфляція. Введення тимчасової валюти – купоно-карбованців. Проблеми приватизації. Падіння рівня життя народу.

Соціальне розшарування. Зміни у соціальній структурі. Прискорення приватизації і реформування економіки, перші ознаки стабілізації. Основні напрямки економічної політики уряду на сучасному етапі.

Зовнішня політика України. Ядерний аспект цієї політики. Зовнішньополітичні пріоритети України. Відносини з СНД. Росією та США. Україна і НАТО. Участь України в ООН, Раді Європи, інших міжнародних організаціях. Українська діаспора. Зовнішньоекономічна діяльність України.

Підсумки історичного шляху українського народу й найголовніші уроки його боротьби за суверенітет, соборність і державність.

Проблеми та основні тенденції розвитку української культури в умовах державної незалежності. Перебудова та зміни в національно-культурній політиці. Крах комуністичної ідеології та її наслідки для розвитку української культури. Повернення репресованої культурної спадщини. Українська національна ідея – передумова розвитку національної культури в умовах нової соціальної реальності. Фактори зростання національної культурної самосвідомості. Проблеми реформування національної системи освіти та науки. Поєднання національних освітянських традицій з європейськими.

Перспективи розвитку української культури у сучасних умовах.. Українська культура в ситуації постмодернізму. Специфічні риси українського постмодерну.

Культура українців за кордоном. Роль української діаспори у розвитку національної культури. Проблеми збереження української культурної та національної ідентичності в умовах глобалізації.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр 1							екзамен
Тема № 1: Давня історія України	8	2	2	-	-	4	
Тема № 2: Київська Русь (IX – XIV ст.).	14	2	2	-	-	10	
Тема № 3: Україна в XIV - XVIII ст.	14	4	4	-	-	6	
Тема № 4: Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (XIXст.)	8	2	2	-	-	4	
Тема № 5: Україна на початку XX ст.	6	-	-	-	-	6	
Тема № 6: Українська революція 1917 – 1920 рр.	10	2	2	-	-	6	
Тема № 7: Україна в 20 – 30 роки	6	2	2	-	-	2	
Тема № 8: Українська РСР у роки Другої світової війни	8	2	2	-	-	4	
Тема № 9: Україна у 1945 – 1991 рр.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 10: Держава Україна на сучасному етапі	8	2	2	-	-	4	
Всього за семестр:	90	20	20	-	-	50	

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр 1							екзамен
Тема № 1: Давня історія України	10	-	-	-	-	10	
Тема № 2: Київська Русь (IX – XIV ст.).	18	2	2	-	-	14	
Тема № 3: Україна в XIV - XVIII ст.	16	2	2	-	-	12	
Тема № 4: Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (XIXст.)	12	-	2	-	-	10	
Тема № 5: Україна на початку XX ст.	8	-	-	-	-	8	
Тема № 6: Українська революція 1917 – 1920 рр.	10	2	-	-	-	10	
Тема № 7: Україна в 20 – 30 роки	8	-	4	-	-	4	
Тема № 8: Українська РСР у роки Другої світової війни	10	-	-	-	-	10	
Тема № 9: Україна у 1945 – 1991 рр.	8	-	-	-	-	8	
Тема № 10: Держава Україна на сучасному етапі	8	-	-	-	-	8	
Всього за семестр:	90	6	8	-	-	76	

4.1.3. Завдання на самостійну роботу

Завдання що виносяться на самостійну роботу студента			Література:
	Тема № 1 Давня історія України		
	1.Складіть план розповіді про трипільську культуру: територія, заняття, вірування. 2.Складіть хронологічну таблицю «Давня історія України» 3.Використовуючи джерела доведіть, що кіммерійців називали воїнами-		1.Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018.720 с. 2. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.

	<p>молокоїдами.</p> <p>4.Складіть таблицю «Слов'янські боги».</p>	<p>3. Греченко В.А., Кислюк К.В. Історія української культури. К.: Кондор- Видавництво, 2013. 352.</p> <p>4. Кривоший О. Амазонки та «амазонство» в колективній пам'яті південноукраїнського степового соціуму // Народна творчість і етнологія. 2013. №4. С. 17-35.</p> <p>5. Моця О.П. Самоідентифікація східних слов'ян у час Русі // Український історичний журнал. 2015. №1. С. 4-11.</p>
Тема № 2 Київська Русь (IX – XIV ст.).		
	<p>1.Складіть хронологічну таблицю виникнення та розквіту Київської Русі.</p> <p>2.Дайте характеристику правлінням князів: Аскольда, Олега, Святослава, Ольги.</p> <p>3.Використовуючи джерела поміркуйте і докажіть, чому князя Володимира називали Великим, а князя Ярослава Мудрим.</p> <p>4. Дайте характеристику розвитку культури Галицько-Волинського князівства.</p>	<p>1.Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018.720 с.</p> <p>2. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.</p> <p>3. Гарін В., Кігіцар І., Кондратенко О. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240с.</p> <p>4. Демиденко Н.М. Історія української культури: навчальний посібник. Суми : Колаж, 2021. 385 с.</p> <p>5. Палій О. Коротка історія України. К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2017. 464 с.</p> <p>6. Ричка Володимир. Володимир Великий. К.: Парламентське видавництво, 2020. 308 с.</p>
Тема № 3 Україна в XIV - XVIII ст.		
	<p>1.Поміркуйте і запишіть у конспекті, чому приєднавши українські землі, багато запозичили у Київської Русі.</p> <p>2.Складіть хронологічну таблицю подій національно-визвольної війни під керівництвом Б. Хмельницького.</p> <p>3. Запишіть у конспекті причини Руїни і зміст основних документів, які були підписані між Україною та Росією.</p>	<p>1.Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018.720 с.</p> <p>2. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.</p> <p>3.Аркас Микола. Історія України-Русі. К.: Наш формат, 2020. 436 с4.</p>

	<p>4. Охарактеризуйте добу бароко та її особливості в Україні.</p>	<p>4. Гурій О.І. Проблема збереження територіальної цілісності Гетьманщини за царювання Петра І // Український історичний журнал. №3. 2015. С. 73-78.55 .</p> <p>5. Демиденко Н.М. Історія української культури: навчальний посібник. Суми : Колаж, 2021. 385 с. Смолій В., Степанков В. Петро Дорошенко: Політичний портрет. К.: Темпора, 2011. 632 с.</p> <p>6. Сас П. Петро Конашевич – Сагайдачний. К.: Парламентське видавництво, 2020. 560 с.</p>
	<p>Тема № 4 Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (XIX ст.)</p>	
	<p>1. Запишіть значення діяльності Кирило-Мефодієвського товариства (програмні документи та інш.).</p> <p>2. Складіть політичний портрет М. Драгоманова, І. Франка, М. Грушевського.</p> <p>3. Складіть хронологічну таблицю «Політичні партії України» (основні ідеї та інш.).</p> <p>4. Опишіть роль Харківського та Київського університетів в розвитку української освіти та науки на поч. (XIX ст.)</p>	<p>1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.</p> <p>2. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.</p> <p>3. Кондратенко О. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.</p> <p>3. Демиденко Н.М. М.С. Грушевський: деякі аспекти концепції державотворення // Сіверянський літопис : зб. наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства Національної академії наук України. - Вип. 8. Київ - Глухів. 2016. С. 407-411.</p> <p>4. Демиденко Н.М. Історія української культури: навчальний посібник. Суми : Колаж, 2021. 385 с.</p> <p>5. Шаповал Ю., Верба І. Михайло Грушевський. К.: Парламентське видавництво,</p>

		2020. 308 с.
	Тема № 5 Україна на початку XX ст.	
	<p>1.Запишіть позитивне і негативне в століпінській реформі.</p> <p>2.Визначте долю України в планах воюючих сторін в I світовій війні.</p> <p>3.Складіть хронологічну таблицю: Револуція 1905 – 1907 рр. в Україні.</p> <p>4. Запишіть у конспект визначення нових напрямків в українському мистецтві (футуризм, імпресіонізм, неоромантизм, експресіонізм, авангард, абстракціонізм)</p>	<p>1.Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018.720 с.</p> <p>2. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.</p> <p>3. Демиденко Н.М. Історія української культури: навчальний посібник. Суми : Колаж, 2021. 385 с.</p>
	Тема № 6 Україна у 1917 – 1920 рр.	
	<p>1.Складіть хронологічну таблицю: Українська революція.</p> <p>2.Запишіть у конспект політичні помилки Центральної Ради та Директорії.</p> <p>3.Підготуйте доповідь: «Значення Акту злуки».</p> <p>4. Запишіть у конспект коротку характеристику культурно-освітньої політики Центральної ради, Гетьманату П. Скоропадського.</p>	<p>1.Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018.720</p> <p>2. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.</p> <p>3.Демиденко Н.М. Історія української культури: навчальний посібник. Суми : Колаж, 2021. 385 с.</p> <p>4. Михайлова О. Павло Скоропадський. К.: Парламентське видавництво, 2018. 368 с.</p>
	Тема № 7 Україна в 20 – 30 роки	
	<p>1.Підготуйте доповідь про особливості НЕПу в Україні.</p> <p>2.Складіть порівняльну таблицю про різні проекти створення СРСР.</p> <p>3.Запишіть у конспект основні заходи політики коренізації та її наслідки.</p> <p>4.Підготуйте доповідь про особливості розвитку культури в Україні у 1920-х – 1930 – х рр.</p>	<p>1.Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018.720</p> <p>2. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320</p> <p>3. Греченко В.А., Головка О.М.Становлення та утвердження тоталітарної партії в Україні (1918-1941 рр.). Харків.: Ніка Нова. 2012. 402 с.</p> <p>4. Демиденко Н.М. Історія української культури: навчальний посібник. Суми : Колаж, 2021. 385 с.</p>
	Тема № 8 Українська РСР у роки Другої світової війни	

	<p>1. Підготуйте доповідь: «Україна в планах Гітлера»</p> <p>2. Складіть хронологічну таблицю: «Воєнні дії на території України».</p> <p>3. Підготуйте доповідь: «Військовополонені – жертви війни».</p> <p>4. Підготуйте доповідь «Вклад діячів науки і культури у боротьбу з фашизмом»</p>	<p>1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.</p> <p>2. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.</p> <p>3. Чорний О. Друга світова війна: Маловідома сторінка в історії битви за Дніпро // Історія України. 2015. №3. С. 13-15.</p> <p>4. Демиденко Н.М. Історія української культури: навчальний посібник. Суми : Колаж, 2021. 385 с.</p>
	Тема № 9 Україна у 1945 – 1991 рр.	
	<p>1. Складіть політичний портрет В. Щербицького, П. Шелеста.</p> <p>2. Підготуйте доповідь «Дисидентський рух в Україні».</p> <p>3. Запишіть у конспект причини розвалу СРСР.</p> <p>4. Заповніть таблицю, вказавши галузь та прізвища видатних діячів науки і культури тієї чи іншої галузі періоду 1945-1991 рр.</p>	<p>1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.</p> <p>2. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.</p> <p>3. Демиденко Н.М. Історія української культури: навчальний посібник. Суми : Колаж, 2021. 385 с.</p> <p>4. Кульчицький С. Міф про «царський подарунок «Микити Хрущова // Історія України. – 2014. - №19. С. 5-9.</p>
	Тема № 10 Держава Україна на сучасному етапі.	
	<p>1. Запишіть причини в конспект причини соціально-економічних проблем України на сучасному етапі.</p> <p>2. Складіть хронологічну таблицю «Етапи становлення незалежної України».</p> <p>3. Підготуйте доповідь «Україно – російські відносини на сучасному етапі».</p> <p>4. Підготуйте повідомлення «Розвиток сучасної української літератури», вказавши сучасних провідних літературних діячів та їх твори.</p>	<p>1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.</p> <p>2. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.</p> <p>3. Крисаченко В. Витоки і розвиток української політичної нації // Українознавство. 2011. №2. С. 200-208.</p> <p>4. Касьянов Г. В. Національні історії та сучасна історіографія: виклики й небезпеки при написанні нової історії України // Український історичний журнал. 2012. №6. С. 4-25.</p>

5. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Перші людські поселення на території України.
2. Державні утворення неслов'янських народів на території України.
3. Грецька колонізація Північного Причорномор'я.
4. Утворення Скіфської держави.
5. Давньослов'янський період на території України.
6. Участь слов'ян у великому переселенні народів.
7. Концепція походження українського народу М. Грушевського.
8. Антське царство – перша Українська держава.
9. Теорії походження Київської держави.
10. Ранньодержавне об'єднання “Руська земля”.
10. Суспільно-політична діяльність князя Аскольда.
11. Походження Києва.
12. Етапи прийняття християнства на Русі.
13. Формування відносин Київської держави з Візантією.
14. Київські князі в європейській політиці.
15. Галицько-Волинське князівство – продовження державної організації українського народу.
16. Боротьба українського народу проти монголо-татарської навали.
17. Велике Князівство Литовське і його роль в історичній долі українського народу.
18. Люблінська унія та її наслідки для українського народу у другій половині XVI – на початку XVII ст.
19. Українське козацтво і формування національної держави в Україні.
20. Запорізька Січ – Українська козацька держава.
21. Князь Дмитро Вишневецький засновник Запорізької Січі.
22. Участь козацтва у народних виступах (XVI – початок XVII ст.).
23. Військові походи Запорожців XV – XVI ст.
24. Визвольна війна українського народу 1648 – 1657 рр.
24. Формування української державності в роки Визвольної війни.
25. Політичний портрет Богдана Хмельницького.
26. Дипломатична активність козацької держави періоду визвольної війни.
27. Значення та наслідки рішення Переяславської Ради про союз України з Росією.
28. “Березневі статті” – юридична основа Переяславського договору.
29. Гетьманщина (1648 – 1663).
30. І. Виговський та його Гадяцький договір.
31. “Руїна” в Україні (1663 – 1687).
32. Гетьман П. Дорошенко.
33. Гетьман І. Мазепа і його політична діяльність.
34. Гетьман П. Орлик та його Конституція.

- 35.Північна війна і Україна (1700 – 1721)
- 36.Колоніальна політика російського царизму в Україні.
- 37.Селянсько-козацькі повстання. Гайдамаччина. Коліївщина.
- 38.Соціальні і національні наслідки російської імперської політики в Україні (кінець XVII – перша половина XIX ст.).
- 39.Кирило-Мефодіївське товариство. Його діяльність.
- 40.Т.Шевченко та українське національне відродження.
- 41.Український національний рух та виникнення політичних партій у Західній Україні.
- 42.Українська ідея І.Франка.
- 43.Реформи 60–70-х років XIX ст. у Російській імперії та їх наслідки в Україні.
- 44.Українські політичні партії у Російській імперії.
- 45.Російська революція 1905 – 1907 рр. та Україна.
- 46.Парламентська діяльність українців в Російській та Австро-Угорській імперіях.
- 47.Столипінська реформа в Україні.
- 48.Лютнева революція в Росії та її вплив на Україну.
- 49.Українська національно-демократична революція 1917 – 1920 рр.
- 50.Організація Центральної Ради, її склад і діяльність.
- 51.Битва під Крутами.
- 52.Брест-Литовська угода та Україна.
- 53.Українська держава гетьмана П.Скоропадського.
- 54.Західноукраїнська Народна Республіка.
- 55.Перемога влади більшовиків на Україні.
- 56.Уроки української революції (1917 – 1920 рр.).
- 57.Здійснення більшовицької політики “воєнного комунізму” в Україні.
- 58.Голод 1921 – 1922 рр. в Україні.
- 59.“Українізація”: причини і наслідки.
- 60.Індустріалізація в Україні у 20 – 30-х роках XX ст.
- 61.Колективізація сільського господарства в Україні.
- 62.Голодомор 1932 – 1933 рр. – геноцид проти українського народу.
- 63.Українська еміграція у 30-і роки.
- 64.Націоналізм як суспільно-політичне явище української історії 20 – 30-х років XIV ст.
- 65.Україна у Другій світовій війні (1939 – 1945 рр.).
- 66.Партизанський рух на Україні в роки Другої світової війни.
- 67.Військово-політична діяльність ОУН – УПА.
- 68.Наслідки світової війни для України.
- 69.Посилення тоталітарного режиму у повоєнній Україні.
- 70.Діяльність більшовиків на західноукраїнських землях у повоєнні роки.
- 71.Українські “шістдесятники” і “хрущовська відлига”.
- 72.Національне питання в Україні у 60 – 80-х роках XIX ст.
- 73.Дисидентський рух в Україні у 60 – 80-х роках XIX ст
- 74.Історичне значення Декларації про Державний суверенітет України

75. Розпад СРСР та утворення СНД.
76. Формування багатопартійної системи в Україні.
77. Соціально-політичний та економічний розвиток України 1999 – 2004 рр.
78. Помаранчева революція та її наслідки.
79. Українська діаспора у розвитку світової цивілізації.
80. Сучасні міжнаціональні відносини в Україні.
81. Українські дослідники історії культури.
82. Пам'ятки прадавньої культури на території України.
83. Прадавній Херсонес.
84. Культурно-історичне значення племен Трипільської культури.
85. Кам'яна могила - історико-культурна пам'ятка України.
86. Характерні риси язичницької культури південно-східних слов'ян.
87. Софія Київська як світоглядна ідея і художній шедевр.
88. Народні вірування, повір'я, демонологія українців.
89. Культура дослов'янського населення на території України.
90. Учені-українці за кордоном: Юрій Дрогобич, Павло Процелер (Русин), Станіслав Оріховський-Роксолан.
91. Братства і їх роль у розвитку української культури XVI-XVIII ст.
92. Полемічна література в Україні.
93. Козацькі літописи.
94. Усна народна творчість XIV – XVII ст.
95. Український вертеп.
96. Козацтво як явище історії та культури українського народу.
97. Формування традиційно-культурного середовища козацького населення.
98. Українське бароко як нове світовідчуття і нове мистецтво.
99. Українське кобзарство.
100. Пам'ятки архітектури XVII - XVIII ст. на Сумщині.
101. Усна народна творчість у першій половині XIX ст.
102. Попівська академія.
103. Архітектура України другої половини XIX - початку XX ст.
104. Створення Наукового товариства ім. Т. Шевченка, його творчий доробок.
105. Становлення українського професійного театру.
106. Українізація освіти та мистецтва у 1917-1920 рр.
107. Релігійне життя в Україні 1917-1920 рр.
108. Культурно-освітня політика Центральної ради.
109. Культурно-освітня політика гетьманату П. Скоропадського.
110. Лесь Курбас та його театр “Березіль”.
111. Українська преса в роки Другої світової війни та післявоєнної відбудови.
112. Кіномистецтво в роки Другої світової війни та післявоєнної відбудови.
113. Народне декоративне мистецтво XX ст.
114. Зародження дисидентського руху в Україні.
115. “Шістдесятники” в українській літературі.
116. Сучасна українська література.
117. Фізична культура, спорт на сучасному етапі.

118. Релігія і церква як важливі чинники розвитку національної культури в незалежній Україні.

6. Методи навчання

Основними організаційними формами вивчення курсу, пов'язаного з вивченням історії та культури України майбутніми юристами, є лекції, практичні заняття, самостійна робота, виконання індивідуальних завдань та контролюючі заходи.

Курс "Історія та культура України", що в комплексі з іншими гуманітарними науками забезпечує вищу гуманітарну освіту, передбачає глибоке й усебічне вивчення основних проявів історичного процесу в Україні, висвітлення тих численних фактів, подій, явищ, які замовчувалися і фальсифікувалися, подавалися однобічно. Насамперед це стосується проблем державності українського народу, його культурної спадщини, різних аспектів історії козацтва та інших станів України, ролі та значення кожного з них у визвольній боротьбі українського народу, місця України в системі міжнародних відносин тощо. Він розкриває діяльність українських політичних партій та організацій від початку їх заснування і до становлення сучасної політичної системи в Україні, показує тяжкі для України наслідки радянської тоталітарної влади, висвітлює особливості сучасного національно-державного відродження українського народу.

Лекційні питання охоплюють найважливіші теоретичні положення, передбачають вивчення основних етапів історії та культури України.

Лекції дозволяють побудувати загальний напрямок оволодіння системою знань, який допоможе самостійно опрацювати матеріал, необхідний при його використанні у практиці професійної діяльності. Для цього у межах кожної теми визначаються питання, обов'язкові для самостійного вивчення, а також плануються під керівництвом викладача індивідуальні завдання для окремих студентів, які передбачають використання монографій, наукових статей, підручників і посібників, співбесіди на індивідуальних консультаціях, написання планів виступів на практичних заняттях тощо.

Основним засобом засвоєння навчального матеріалу є самостійна робота. Проміжні результати одержаних під час самостійної роботи знань студент може контролювати шляхом відповідей на питання.

Практичні заняття разом із самостійною роботою дають змогу якісно опрацювати новий матеріал на рівні вмінь і навичок, закріпити знання з теоретичного курсу. Практичні заняття покликані перевести знання у площину вмінь і проконтролювати ці вміння наступними засобами: тестовим контролем та підсумковими комплексними роботами.

Лекційний матеріал: лекція-брейнстормінг, інтерактивна лекція, лекція-диспут, мультимедійні лекції. Семінарські заняття: семінари – бесіди, рольові ігри, тести.

Заключним етапом вивчення дисципліни є іспит, який має своєю метою

перевірку здобутих знань, вміння самостійно працювати з навчальною та науковою літературою.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

Питання до екзамену з курсу «Історія та культура України»

1. Поява людини і первісних форм співжиття на території сучасної України. Розвиток первіснообщинного ладу.
2. Суспільний лад, господарство, матеріальна культура і побут киммерійців, скіфів та сарматів
3. Державний лад і соціально-економічний розвиток античних міст-держав Північного Причорномор'я.
4. Східні слов'яни: територія, розселення, заняття, побут, вірування (VI ст. н.е. – VIII ст.).
5. Утворення держави Київська Русь. Етнонім “Русь». Політична історія Русі-України. Перші князі.
6. Прийняття християнства на Русі і його значення для подальшого розвитку держави.
7. Соціально-економічний лад Київської Русі. Розвиток господарства.
8. Територія і політична історія Київської Русі в період роздробленості. Київ і київська земля в системі українських князівств (XII – XIII ст.).
9. Боротьба Південно-Західної Русі з монголо-татарською навалою у XIII ст. Золотоординське іго та його наслідки.
10. Галицько-Волинська держава (XII–XIV ст.). Політичний лад. Господарське життя. Міжнародні стосунки.
11. Україна у складі Великого князівства Литовського. Внутрішня та зовнішня політика литовських князів (XIV – XVI ст.).
12. Люблінська унія 1569 р. та її наслідки для України.
13. Україна під владою Речі Посполитої (1569 – 1648 рр.). Соціальні та економічні зміни.
14. Передумови проголошення та суть церковної унії 1596 р.
15. Причини появи українського козацтва: його походження та розвиток.
16. Запорізька Січ та її устрій. Д.Вишневецький, І.Підкова, С.Кішка.
17. Створення реєстрового козацького війська (1572 р.). Державний устрій козацтва.
18. Боротьба українського козацтва з турецько-татарською агресією (XVI – початок XVII ст.). Гетьман П.Конашевич-Сагайдачний.
19. Причини, рушійні сили та головні завдання національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. Гетьман Богдан Хмельницький.
20. Основні етапи Визвольної війни. Становлення козацької держави за роки Визвольної війни.
21. Українська козацька держава у 1648 – 1654 рр.: внутрішня та зовнішня

- політика. Переяславська рада 1654 р. “Березневі статті”.
22. Завершальний етап національно-визвольної війни (1657 – 1660 рр.). Іван Виговський та Юрій Хмельницький.
  23. Політична історія України періоду Руїни (1660 – 1687 рр.). Державний устрій Лівобережної України (Гетьманщини) та Правобережжя.
  24. Відсіч турецько-татарської агресії й боротьба України та Росії за визволення південних українських земель в останній чверті XVII ст.
  25. Соціально-економічний розвиток Лівобережної України (Гетьманщини) у другій половині XVII ст.
  26. Гетьманування І.Мазепи (1687 – 1709 рр.). Внутрішня політика. Розкол політичних сил. Участь України у Північній війні.
  27. Наступ Російського уряду на автономні права України (1709 – 1750 рр.). Перша Малоросійська колегія. Остаточна відміна гетьманства у другій половині XVIII ст.
  28. Ліквідація Запорізької Січі в 1775 р. Доля запорожців. Чорноморське козацьке військо. Задунайська Січ.
  29. Соціально-економічний розвиток Правобережжя у XVIII ст. Розпад Речі Посполитої – розподіл українських земель між Прусією, Австрією та Росією.
  30. Гайдамацький Рух в Україні у 20 – 60-х роках XVIII ст. Коліївщина (1768 – 1769). М.Залізник.
  31. Україна у складі Російської імперії у першій половині XIX ст. Розвиток нових соціально-економічних відносин.
  32. Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії. Вплив Революції 1848 – 1849 рр.
  33. Діяльність “Декабристів в Україні”. Таємна організація. “Товариство об’єднаних слов’ян”. Повстання Чернігівського полку (29.12.1825 – 03.01.1826 рр.).
  34. Суспільно-політичний рух в Україні у другій чверті XIX ст. Кирило-Мефодіївське товариство (1846–1847). М.Костомаров, П.Куліш, Т.Шевченко.
  35. Скасування кріпацтва в Російській імперії у 1861 р. Особливості проведення реформи в Україні.
  36. Соціально-економічний розвиток України після скасування кріпацтва у 1861 р. Індустріалізація господарства.
  37. Буржуазні реформи 60 – 70 років XIX ст.
  38. Громадівський і земський рухи в Україні у другій половині XIX ст. М.Драгоманова.
  39. “Руська трійця” в історії суспільно-політичного руху України та національно-культурного відродження.
  40. Західноукраїнські землі під владою Австрійської імперії у другій половині XIX ст. Економічне становище. Соціальні конфлікти. Суспільно-політичний рух.
  41. Назрівання революційної кризи в Російській імперії на початку XX ст. Утворення українських політичних партій. Буржуазно-демократичної

- революції 1905 – 1907 рр. в Україні.
42. Післяреволюційна реакція (1907–1914). Реформаторська діяльність та репресивна політика П.Столипіна. Аграрні перетворення в Україні.
  43. Хід воєнних дій у 1915 – 1916 рр. на території України. Українці по різні сторони фронту: драма народу. Українські січові стрільці (УСС).
  44. Утворення і діяльність Центральної ради (березень – жовтень 1917 р.). Її політичний склад. I та II Універсали.
  45. Проголошення Української Народної Республіки (листопад 1917 – квітень 1918 р.). III та IV Універсали. М.Грушевський.
  46. Проголошення влади Рад в Україні. I Всеукраїнський з'їзд Рад. Радянська державність (1819 – 1920).
  47. Гетьманська Українська держава (квітень – грудень 1918 р.): внутрішня та зовнішня політика. П.Скоропадський.
  48. Директорія УНР: соціальна, економічна, національна політика. Український фронт. В.Винниченко, С.Петлюра.
  49. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях. Утворення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Є.Петрушевич, К.Левицький.
  50. Україна в період нової економічної політики (1921 – 1928 рр.). Наслідки НЕПу.
  51. Утворення СРСР. Вхідження Української РСР до складу СРСР. Перший з'їзд Рад СРСР (30 грудня 1922 р.).
  52. Індустріалізація Української РСР у 20–30-і роки. Перші п'ятирічки. Виникнення нових галузей промисловості.
  53. Курс на колективізацію сільського господарства в Україні у 30-і роки. Голодомор в Україні 1932–1933 рр.: національно-політичні та соціально-демографічні наслідки.
  54. Соціально-економічне та політичне становище Західної України, Північної Буковини та Закарпаття під владою іноземних держав у 20 – 30-х роках XX ст.
  55. Українське питання в міжнародній політиці напередодні та на початку Другої світової війни. Початок війни. Карпатська Україна.
  56. Напад фашистської Німеччини на СРСР. Оборонні бої Південно-Західного та Південного фронтів (червень 1941 – 1942 р.). Мобілізація сил і засобів республіки на відсіч агресії.
  57. Німецький окупаційний режим на захопленій території України в 1941 – 1944 рр. Адміністративний устрій. Розграбування національних багатств. Політика геноциду.
  58. Радянський партизанський рух та підпілля на окупованих територіях у 1941 – 1944 рр.
  59. Діяльність Організації українських націоналістів (ОУН) за роки війни. Спроба проголошення самостійної Української держави.
  60. Утворення та діяльність Української повстанської армії (УПА) у 1942 – 1944 рр.

61. Діяльність радянських партизанських загонів на окупованій території.
62. Завершення визволення України (листопад 1943 – жовтень 1944 р.).
63. Переможне завершення Великої Вітчизняної та Другої світової воєн.
Подвиги воїнів-українців на фронтах війни.
64. Соціально-економічний розвиток та політичне становище Української РСР у 1946 – на початку 50-х років.
65. Політичні та національно-культурні зміни в Українській РСР у 50-і – першій половині 60-х років.
66. Україна в політичній системі СРСР наприкінці 60-х – у першій половині 80-х років. Конституція УРСР (1978 р.). Наростання “застійних явищ”
67. Україна за доби кризи тоталітарної системи (1985 – 1991). Спроби демократизації суспільства. Зростання національної самосвідомості. Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.) та обрання Л.Кравчука Президентом держави 1 грудня 1991 р.
68. Політичний та соціально-економічний розвиток України в 90 –х роках (проблеми соціально-економічного розвитку).
69. Україно-російські відносини (1991 – н. ч.).
70. Незалежна Україна на міжнародній арені.
71. Трипільська культура: розселення, суспільний лад, господарство.
72. Найдавніші пам’ятки культури на території України.
73. Прийняття християнства у Київській Русі, його значення для розвитку культури.
74. Запровадження християнства в Київській Русі (988 р.).
75. Виникнення східнослов’янської писемності, книгописання та літописання Київської Русі.
76. Архітектура та образотворче мистецтво Київської Русі.
77. Культура Галицько-Волинського князівства
78. Початок українського книгодрукування.
79. Розвиток освіти в польсько-литовську добу. Братські школи. Полемічна література.
80. Розвиток освіти, книгодрукування, книгописання (XIV – XVII ст.).
81. Розвиток освіти та науки в другій половині XVII – XVIII ст.
82. Наукова та культурно-просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії.
83. Барокова архітектура та образотворче мистецтво в Україні в другій половині XVII – XVIII ст.
84. Особливості розвитку освіти в XIX ст.
85. Становлення нової української літератури в першій половині XIX ст.
86. Роль Т.Г.Шевченка в становленні української національної культури.
87. Українська література другої половини XIX початку XX ст.
88. Українське музичне та театральне мистецтво у XIX ст.
89. Розвиток української архітектури та живопису XIX ст.
90. Нові технічні відкриття на початку XX ст. та їх впровадження в Україні.
91. Розвиток та українізація освіти в період національно - демократичної

- революції 1917-1921 рр. Мистецтво України в 1917- 1921 рр.
92. Стан науки у період боротьби за державність (1917-1921 рр.). Відкриття Української Академії наук
  93. Культурне будівництво в Україні у 20-і роки. Політика українізації.
  94. Освітня політика більшовиків у 1920 -х – 1930 –х рр.
  95. Основні літературні течії 1920 – х рр. та їх представники.
  96. Внесок українських вчених, діячів культури у перемогу в період нацистської окупації.
  97. Творчість «Шістдесятників» та їх роль у поживленні літературно-мистецького життя в Україні.
  98. Національно-культурний рух в Україні в другій половині 1980 –х на початку 1990 –х рр.
  99. Здобутки та проблеми українського мистецтва на сучасному етапі.

8. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти з навчальної дисципліни

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок курсантом (студентом, слухачем) з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів вищої освіти в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у вигляді, передбаченому в робочій програмі навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Курсант (студент, слухач), який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перекласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\begin{array}{l} \text{Загальна} \\ \text{кількість балів} \\ \text{(перед} \\ \text{підсумковим} \\ \text{контролем)} \end{array} = \left(\begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{навчальних} \\ \text{занять} \\ \text{за семестр} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{самостійної} \\ \text{роботи за} \\ \text{семестр} \end{array} \right) / 2 * 10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках курсантів (студентів, слухачів), залікових книжках. **Присутність курсантів (студентів, слухачів) на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо курсант (студент, слухач) не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку), з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності курсантів (студентів, слухачів), становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\begin{array}{lcl}
 \text{Підсумкові бали} & & \text{Загальна кількість} \\
 \text{навчальної} & = & \text{балів (перед} \\
 \text{дисципліни} & & \text{підсумковим} \\
 & & \text{контролем)}
 \end{array}
 +
 \begin{array}{l}
 \text{Кількість балів за} \\
 \text{підсумковим} \\
 \text{контролем}
 \end{array}$$

Курсант (студент, слухач), який під час складання підсумкового контролю отримав оцінку «незадовільно», складає підсумковий контроль (екзамен, залік) повторно. Повторне складання підсумкового контролю (екзамену, заліку) допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни, у тому числі один раз – викладачеві, а другий – комісії, що створюється навчально-науковими інститутами (факультетами). Незадовільні оцінки виставляються тільки в відомостях обліку успішності. Курсантам (студентам, слухачам), які отримали не більше як дві незадовільні оцінки (нижче ніж 60 балів) з навчальної дисципліни, можуть бути встановлені різні строки ліквідації академічної заборгованості, але не пізніше як за день до фактичного початку навчальних занять у наступному семестрі. Курсанти (студенти, слухачі), які не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін, відраховуються з Університету. Особи, які одержали більше двох незадовільних оцінок (нижче ніж 60 балів) за підсумковими результатами вивчення навчальних дисциплін з урахуванням підсумкового контролю, відраховуються з Університету.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі підсумкового контролю (екзамену чи заліку), то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\begin{array}{lcl}
 \text{Підсумкові бали} & & \text{Підсумкові} \\
 \text{навчальної} & = & \text{бали за} \\
 \text{дисципліни} & & \text{поточний} \\
 & & \text{семестр}
 \end{array}
 +
 \begin{array}{l}
 \text{Підсумкові} \\
 \text{бали за} \\
 \text{попередній} \\
 \text{семестр}
 \end{array}
 : \quad 2$$

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати реферат, підготувати конспект за темою самостійної роботи, вирішити практичне завдання .	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 – 100	Відмінно (“зараховано”)	A	„Відмінно” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
80 – 89	Добре (“зараховано”)	B	„Дуже добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального, робота з двома-трьома незначними помилками.
75 – 79		C	„Добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками або з однією-двома значними помилками.
65 – 74	Задовільно (“зараховано”)	D	„Задовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний неповністю, але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять помилки, робота з трьома значними помилками.
60 – 64		E	„Достатньо” – теоретичний зміст курсу освоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
21–59	Незадовільно („не зараховано”)	F X	„Умовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до

		мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
1–20	F	„Безумовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література

Основна

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.
URL: <https://uahistory.co/book/boyko.html>
2. Гарін В. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240с.
URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-61.html>
3. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.
URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9475>
4. Греченко В.А., Кислюк К.В. Історія української культури. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 352 с.
URL: http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/iukrk.pdf
5. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності: посібник. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.
URL: <https://nemaloknig.net/book-364666.html>

Додаткова

1. Верменич Я.В. Донбас у контексті теорій порубіжжя: соціогуманітарний аналіз. Український історичний журнал. 2015. №1. С.108-135.
URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID
2. Грицюк В.М. Найбільша воєнна операція на українських теренах. Український історичний журнал. 2014. №5. С. 4-20.
URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN>
3. Гурій О.І. Проблема збереження територіальної цілісності Гетьманщини за царювання Петра І. Український історичний журнал. №3. 2015. С. 73-78.
URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/109557/06-Hurzhii.pdf?sequence=1>
4. Демиденко Н.М. Вплив православної церкви та звичаєвого права на

шлюбно-сімейні традиції як складову духовної культури українців у XVI - XVII ст. : права жінки у шлюбі. Сумська старовина : зб. наукових праць / Сумський державний університет. Вип. XLVI. Суми, 2015. С. 19-27.

URL:file:///D:/Documents/Downloads/SumS_2015_46_4.pdf

5. Демиденко Н.М. М.С. Грушевський: деякі аспекти концепції державотворення. Сіверщина в історії України : зб. наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства Національної академії наук України.- Вип.9. Київ - Глухів. 2016. С. 407-411.

URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/128350/86-Demydenko.pdf?sequence=1>

6. Демиденко Н.М. Діяльність Павла Зайцева (1886-1965) – відомого шевченкознавця, громадсько-політичного діяча: повернення із забуття. Сіверщина в історії України : зб. наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства Національної академії наук України. - Вип.11. Київ - Глухів. 2018. С. 37-42.

URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/180725>

7. Демиденко Н.М. З історії становлення та розвитку театрів на Сумщині (19 ст. – початок 20 ст.). Сіверщина в історії України : зб. наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства Національної академії наук України. Вип.8. Київ- Глухів, 2015. С. 342- 348.

URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2015_8_51.

8. Демиденко Н.М. Климент Квітка (1880-1953) – видатний етнограф, педагог, громадський діяч, «друг ідей» Лесі Українки). Історія науки та біографістика: електронне наукове фахове видання / НААН, Вип.4. Київ, 2021. С. 56-71.

URL:<http://inb.dnsgb.com.ua/2021-4/04.pdf>

9. Демиденко Н.М. Пантелеймон Куліш (1819-1890): складні метаморфози ідеологічних поглядів (до 200-річчя з дня народження). Історія науки та біографістика: електронне наукове фахове видання / НААН, Вип.3. Київ, 2019. С. 72-87. URL:file:///D:/Documents/Downloads/INB_Title_2019_3_7.pdf

10. Демиденко Н.М. Розвиток середньої освіти на сумських землях у другій половині XIX – поч. XX століття. Сіверщина в історії України: збірник наукових праць. Вип. Центр пам'яткознавства Національної академії наук України, Національний заповідник «Глухів». Глухів - Київ. 2020. С. 238-243.

URL:http://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2020.pdf

11. Демиденко Н.М. Роль Миколи Прокоповича Василенка (1866-1935) у становленні питань освіти та мистецтва в Україні за доби Гетьманату. Сіверщина в історії України : зб. наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства Національної академії наук України. Вип. 9. Київ - Глухів. 2017. С. 406-412.

URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/128959>

12. Інакодумство на Сумщині: Збірник документів та матеріалів (1955-1990 роки). Том 1. Суми: Мрія, 2012. 299 с.

URL:[https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Інакодумство+на+Сумщині%3A+Збірник+документів+та+матеріалів+\(195](https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Інакодумство+на+Сумщині%3A+Збірник+документів+та+матеріалів+(195)

[5-1990+роки\).+Том+1.+Суми%3A+Мрія%2C+2012.+](#)

13.Касьянов Г. В. Національні історії та сучасна історіографія: виклики й небезпеки при написанні нової історії України. Український історичний журнал. 2012. №6. С. 4-25.

URL:<http://history.org.ua/JournALL/journal/2012/6/2.pdf>

14.Козакевич О. Кельтська теорія походження Русі : критичний погляд Українознавство. 2012. №12. С.155-159.

URL:http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/15569/1/6.020302_Pshebyl%20ka_Kateryna_Dmytrivna1.pdf

15.Кривоший О. Амазонки та «амазонство» в колективній пам'яті південноукраїнського степового соціуму. Народна творчість і етнологія. 2013. №4. С. 17-35.

URL:https://chtyvo.org.ua/authors/Kryvoshiy_Oleksandr/Amazonky_i_amazonstvo_v_ukrainskii_folklornii_tradytsii_ta_istoriohrafii_druhoi_polovyny_XIX_-_pershoi_tretyny_XX/

16.Крисаченко В. Витоки і розвиток української політичної нації. Українознавство. 2011. №2. С.200-208. URL: http://lib.ndu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe?LNG=&C21COM=S&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21FMT

17.Кульчицький С. Міф про «царський подарунок «Микити Хрущова. Історія України. 2014. №19. С. 5-9.

URL:http://irbis.cuspu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe?LNG=&C21COM=S&I21DBN=BD3&P21DBN=BD3&S21

18.Моця О.П. Самоідентифікація східних слов'ян у час Русі. Український історичний журнал. 2015. №1. С. 4-11. URL:<http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?I21DBN>

19.Рєєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України / Худож.оформлювач А.С. Ленчик. Харків: Фоліо, 2010. 415 с. (Історичне досьє). URL:<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001165>

20.Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький: полководець, дипломат державотворець. К.: Парламентське видавництво, 2020. 752 с. URL:<http://resource.history.org.ua/item/0015239>

21.Смолій В., Степанков В. Петро Дорошенко: Політичний портрет. К.: Темпора, 2011.

URL:<http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB>

22.Смолій В., Якубова Л. Історичний контекст формування проекту руский мир та практика його реалізації в Криму й на Донбасі (Аналітична записка) / НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України. 2018. 144 с. URL:<file:///D:/Documents/Downloads/0013907-1.pdf>

Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті:

1. Історія України. Частина перша.

URL: <http://www.youtube.com/watch?v=TFdPOErzV60>

2. Історія України. Частина друга.

URL: <http://www.youtube.com/watch?v=oOFE2h8uPqE&feature=fvwr>

3. «Ізборник» – Історія України IX-XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації.

URL: www.litopys.org.ua.

5. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.kiev.ua>

6. Офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/>

7. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>

8. Офіційний веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

9. Офіційний веб-сайт Ліга: закон. URL: <https://ligazakon.net/>

10. Українська етнографія. URL: <http://etno.uaweb.org/>